Centralizacya
Towarzystwa Demokratycznego Polskiego
do
Ogółu tegoż Towarzystwa.

Obywatele!

Od niejakiego czasu dały się słyszeć głosy, przez opuszczających nas członków najwięcej powtarzane, i coraz rozleglejszego echa nabierające, że obecna Centralizacya tamuje myśl Tow^a, że się jej ani na zewnątrz ukazać, ani wewnątrz rozwinąć nie dozwala, i tym celem złożone sobie od sekcyj lub pojedynczych członków spostrzeżenia, wnioski i projekta, przeciwne systematowi swojemu, w aktach zatrzymuje, a samą wiadomość o nich starannie przed ogółem ukrywa. Nieprzyjaciołom Tow^a szukającym w tym fałszu wewnętrznego zawichrzenia, i zniszczenia ufności, jaka na ich nieszczęście pomiędzy związkiem i jego powiernikami dotąd panuje, odpowiedzieliśmy już przez manifestacye, z powodu postępku byłej sekcyi Panteonu na zewnątrz ogłoszone; z których przekonać się byli powinni, że tak zwany system Cen^cyi, jest systemem Tow^a całego, że Cen^cya jest tylko stróżem i wykonawcą wyrobionej z całą wolnością wewnątrz stowarzyszenia myśli, że tę moc i wytrwałość z jaką przy niej obstaje i jej zwichnięcia nie dopuszcza, winna jest wprawdzie Cen^a wewnętrznemu przekonaniu swojemu, jednozgodnemu przekonaniu tych wszystkich, którzy ją na czele swoim postawili, i za tłumacza woli swojej obrali. — Aby zaś samo Tow^o temi ubocznemi rozgłosami w błąd wprowadzone nie było, i nie sądziło, iż jakikolwiek ważniejszy wniosek ukryty przed niem został, przy kończących się obowiązkach naszych poczytujemy sobie za powinność podać do wiadomości ogólnej, te wszystkie wnioski, projekta lub spostrzeżenia, które dotąd bądź dla nieprzerywania dyskusyi nad ważniejszemi i zwłoki niecierpiącemi przedmiotami, bądź dla innych przyczyn przedstawione być nie mogły. —

Wnioski te, według porządku, czasu lub materyi ułożone, są następującej treści:

1. — Sekcya Troyes w d. 21. Sierp: r. z. podała obszerny projekt w przedmiocie pisma Tow^a, dowodzący ogólnie jego użyteczności i potrzeby, a zakończony tym wnioskiem: ażeby aż do zebrania się nowej Cen^cyi naczelny kierunek i redakcya pisma Sekcyi Poitiers, pod tytułem Sekcyi redakcyjnej powierzona była. — Projekt ten poprzedzający uwagi i wyjście Manifestu, a prócz tego nie obejmujący w sobie ani powodów ani żądania zmiany dotychczasowych przepisów w tym przedmiocie, jedynie za objawioną chęć przyspieszenia pisma mógł być poczytywany, i jako taki w okólniku z d. 15 Grud: r. z. na str: 298 do wiadomości ogólnej wraz z innemi żądaniami w tym względzie podany został.

2. — Taż sama Sekcya w piśmie z d. 25 Grud: r. z. wniosła projekt o uchwalenie pomnika ze stosownym napisem, zmarłemu podówczas członkowi Leopoldowi Potockiemu — jakoteż o rozciągnienie tej uchwały w ten sposób, aby odtąd każdy zmarły członek Tow^a podobny pomnik kosztem ogólnym miał sobie wystawiony. —

3. — W piśmie tej samej daty Sekcya Troyes wniosła, o przyznanie członkom Cen^cyi po 24 fr. miesięcznego dodatku, jako też:

4. — o podanie petycyi w imieniu Tow^a, lub nawet w imieniu Emigracyi /: jeżeli to można :/ z żądaniem, aby z powodu zmniejszenia żołdu przenoszenie się z miejsca na miejsce dla szukania zarobku do woli każdego zostawionem było, czyli aby w tym względzie, wy-

chodzący

chodźcy polscy z francuzkiemi Obywatelami porównani zostali. —

Do tego ostatniego przedmiotu należą także następujące wnioski:

5. — Sekcyi Rouen z d 3 Kwietnia, o żądanie tąż samą drogą zniesienie prawa Kwietniowego, i przywrócenie żołdu. —

6. — Sekcyi Chizé z d 24 Kwietnia o napisanie petycyi do Rządu względem umieszczenia po fabrykach Rządowych tych członków, którzy pobierają tylko 18 fr. mies[…]

7. — Sekcyi Angoulème z d 3 Maja, proponujący petycyą do Izb francuzkich pod[…] pisaną przez wszystkich członków Tow.^a w ogólnym charakterze wychodźców polskich. —

O ile te przedmioty wnioskami pod N.^{ri} 4, 5, 6 i 7 objęte są obce stowarzysz[…]niu naszemu i odwracające jego baczność od właściwego celu i przeznaczenia, o tém już mó[…]wić zbyteczne; byt materyalny i zapewnianie sobie mniéj lub więcéj wygodnego utrzy[…]mania, staraniem osobistém każdego członka zostawione być musi. — Jeżeli Tow.^o przychodzi niekiedy w pomoc pojedyńczym osobom, wstawia się za niemi zbiorowem imie[…]niem swojém, odzywa się do sympatyi mieszkańców kraju, lub pisze petycye do Izb i rządu, czyni to wtenczas, kiedy jego własne fundusze z oszczędności zebrane nie dozwalają przynieść skutecznego potrzebującym wsparcia, a publiczny jego charakter na żadną z tąd plamę wystawiony nie zostaje. — W takim przypadku znajdowało się Tow.^o względem braci z Hiszpanii powracających; taki tylko lub podobny jemu przypadek tego ro[…]dzaju kroki usprawiedliwić i uszlachetnić jest zdolny. — Życzyć by należało aby całe Tułactwo nasze tego rodzaju uczuciami godności własnéj i godności narodu, który u ob[…]cych reprezentujemy ożywione zostało; nim to jednak nastąpi, Tow.^o dać przykład z sie[…]bie powinno, a szczególniéj prośbami i staraniem o polepszenie bytu członków swoich nie szarzać téj publicznéj sukni, którąśmy tylko dla pracowania w sprawie ojczystéj przywdzieli. — Bez podnoszenia imieniem Tow.^a upokarzającego w tym względzie głosu, rzeczy tak poszły, jak im sympatya narodu i polityka rządu iść nakazały, a my wraz z proponującymi powinszować sobie winniśmy, żeśmy ogółu Tow.^a tym nieprzyjemnym dla niego przedmiotem nie zatrudniali, i zew[…]trznéj krytyki uniknęli.

8. — Projekt Sekcyi Avranches z d 18 Grud. r. z. doradza, [illegible]żenie przy Centr[…] pod jéj dozorem i odpowiedzialnością, bióra pracowniczego. — Umieszczamy go w całości, aby myśl projektujących w zupełném rozwinięciu widzianą była. —

„ Emigracya a szczególniéj wyborowa jéj część demokratyczna wolna od przesądów wi[…]„dzi zdrowém okiem budowę szczęścia ludów dostrzega fundamenta pomyślności, i po tyloletniem doświad„czeniu, wśród niepewnego dziś bytu, a bardziéj jeszcze grożącéj przyszłości, przekonywa się że praca jak jest „najpewniejsza ulgą w niedoli, tak również najdzielniejszym skutkiem ku utrwaleniu nierozdzielnéj „jéj exystencyi. Broń którąśmy podnieśli, zasady które wyznajemy, i wytrwałość w tułactwie, są dowody „że pragniemy szczęścia ojczyzny i ludzkości całéj. Jesteśmy ludem, bądźmyż jako on wytrwały i pracowi[…]„ty. Jako pszczółka zbierajmy plony, korzystajmy z pory abyśmy każdy coś przynieśli ojczyznie w datku „z długiéj wędrówki. Nieśmy jéj nauki, nieśmy sztuki, rzemiosła i handel: wszystko użytecznem „się stanie w krainie niszczonéj dziś barbarzyńcy ręką. Nie będzie obcém dla matki to, czego się „syn jéj z potem czoła w oddaleniu korzystnego nauczył. Pracujmy, bo to jest jedyny środek zape„wnienia naszego indywidualnego bytu, utrzymania w całości stowarzyszonego ciała i jego cen„tralnéj Instytucyi, oraz dla utorowania drogi w widokach przyszłości. —

„ Tą myślą powodowana Sek: Avranches, proponuje Tow.^u następujący projekt:

„ Art: 1. - Każdy członek T. D. P. dotąd niczém nie trudniący się, powinien niezwłocznie zająć

się

„się umysłową lub ręczną pracą, stosownie do usposobienia i możności. –

„Art: 2. – Sporządzona będzie kontrolla na ten cel wyszczególniająca każdego członka rodzaj pracy i zarobek.

„Art: 3. – Dla życzących a nie mających zatrudnienia, pracy, członkowie po wielkich miastach mieszkają-
„cy, starać się będą ułatwiać wszelkie sposoby zatrudnień, i wyszukiwać stosownie do przeniesienia się świadectwa.
„Gdy zaś zrealizowanie tego projektu zależy głównie na tej wzajemnej pomocy, członkowie wspomnieni nie
„przepomną, iż wszelkich powinni użyć środków udowodniających braterstwo i koleżeństwo, które nas tu-
„łaczy wśród cudzoziemców szczególnie znamionować powinny. –

„Art: 4. – Punkt Centralny korrespondencyi w tym względzie, powierza się Centcyi Towa. –

„Art: 5. – Centralizacya ustanowi na ten cel oddzielny wydział, i naczelnictwo jego powierzy je-
„dnemu z grona swego członków, zachowując całą przy sobie odpowiedzialność. –

„Art: 6. – Naczelnik wydziału przybierze z po za obrębu Centcyi dwóch do pomocy członków Towa. –

„Art: 7. – O wynalezionem uplacowaniu wydział pracowniczy ma być natychmiast uwiadomiony.
„Ten znajduje kandydata w kontroli, uwiadamia go o miejscu i rodzaju pracy, wyszukuje za jego zgodze-
„niem się potrzebne świadectwo do zmiany pomieszkania i takowe mu przesyła. W każdym razie czy-
„to zaproponowane warunki przyjmuje lub odrzuca, czy wskazane uplacowanie życzy zająć lub nie, kan-
„dydat najdalej w dni 10 dać powinien wiadomość wydziałowi. Po upłynionym zaś terminie, wakują-
„ce miejsce w najbliższym okólniku ma być ogłoszone; i najpierwszy zgłaszający się takowe otrzymuje.

„Art: 8. – Kolei do wyboru kandydatów, wskazuje kontrola alfabetyczna wszystkich Sekcyj w-
„szczególniająca który z członków Towa i jakiego rodzaju pracy życzy się poświęcić. –

„Art: 9. – Sekcya do której członek należy, lub przez którą kommunikuje się, ma poświadczyć
„czyli kandydat dostatecznie kwalifikuje się tak we względzie wzorowej konduity, jako i usposobie-
„nia, zwłaszcza w ważniejszych czynnościach jakiemi być mogą obowiązki u kupca lub bankiera. –

„Art: 10. – Centa przy raportach miesięcznych zdawać powinna sprawę z czynności wydziału
„pracowniczego. –

„Art: 11. – Korrespondencya pomiędzy członkami ułatwiającemi możność pracowania,
„wydziałem pracowniczym, odbywać się ma kosztem Towa; – pomiędzy zaś tymże wydziałem
„interessantami, kosztem interessentów. –

„Art: 12. – Podatek braterski na potrzebujących wsparcia i na koszta Towa, wnoszony być-
„ma w proporcyą zarobku wspólnie z żołdem braną, zachowując zawsze stosunek wskazany ustawą or-
„ganiczną z d. 23 Czerwca 1835 r. –

„Art: 13. – Członkowie Centcyi oddani wyłącznie posługom Towa, mają mieć zapewnione
„utrzymanie się kosztem ogółu Towa." –

9. – Wniosek 1 członka Sek: Montpellier, ażeby Centa wydała odezwę do wszy-
stkich francuzów sympatyzujących sprawie polskiej i kochających ludzkość, iżby ci po-
trzebując robotników do swoich fabryk, warsztatów lub rękodzieł brali polaków – i aby
w tym celu Centa utrzymywała xięgę zgłoszeń obejmującą wzajemne żądania. –

Dwa projekta powyższe, jako zupełnie odrębne, żadnego związku z celami Towa i je-
go bieżącemi czynnościami nie mające, a prócz tego pewnym terminem nie oznaczone, do pó-
źniejszego czasu odłożonemi być musiały; dzisiaj zaś już tylko przyszłej Centcyi zostawić
je możemy, nadmieniając ogólnie, że jakkolwiek myśl Sek: Avranches może być dobrą sa-
ma w sobie i pobudki do niej szlachetne, sądzimy jednak, iż ktoby ją podnieść i pod uwagę Towa
przedstawić zamierzał, winien jest zastanowić się pierwéj: czyli jest rzeczą właściwą i
możną, ażeby Centa Towa trudniła się i obarczaną była podobnego rodzaju czynnościami –
czyli biura pracownicze choćby gdzie indziej założone, przy wyjątkowem położeniu na-

szem

szém ruchy swoje swobodnie odbywać będzie mogło – czyli przyniesie zamierzone korzyści dla poszukujących pracy, i użytkiem swoim wynagrodzi niemałe zapewne koszta jakieby na jego założenie i utrzymanie wyłożyć potrzeba było? Przedwstępne roztrząśnienie tych pytań zdaje się konieczne; gdyż każde pomysły do urzeczywistnienia dążące, nie tylko dobremi chęciami projektujących, ale przedewszystkiem praktyczną możnością wykonania i udowodnionym pożytkiem, zalecać się powinny. –

10. – Członkowie zamieszkali w Tarbes: jakoto: Szymański Jakób – Rogaliński Jan – i Jankiewicz Adam, z powodu projektowanych zmian w attrybucyach przyszłej Centr^{cyi}, pod d. 18 Lutego r. b. złożyli obszerne pismo, w którém dowodząc przedewszystkiem potrzeby zjednoczenia Emigracyi nim jakiekolwiek działania stanowcze rozpoczętemi będą, żądają w tym celu zmiany nazwiska Tow^a, a szczególniej odrzucenia przymiotnika Demokratyczne, jako w ludziach dowcipu niewłaściwego, a w ludziach serca wzbudzającego nieprzezwyciężoną odrazę – utrzymują dalej, że postanowienie o Centr^{cyi} wraz z dawniejszemi ustawami, niszczy wszechwładztwo Tow^a, a powierzając jednéj instytucyi zarazem władzę wykonawczą, jak prawodawczą i sądowniczą, do despotyzmu prowadzi. W skutek więc powyższego widzenia rzeczy, proponują następujące postanowienie w dodatku Ustaw organicznych i ich rozwinięcia:

„§ 1. T. D. P. przyjmuje przezwanie: Związek Emigracyi Polskiéj.

„§ 2. – Naczelna Instytucya której Związek czuwanie nad ogólnym kierunkiem działań swoich powierza, jest tak zwana Centralizacya, złożona z Komitetu, Komissyi Korrespondencyjnéj i Bióra Sądów Bratnich. W razie połączenia się tych trzech Wydziałów, tworzy się Władza centralna. –

„§ 3. – Każdy z wydziałów składa się z 5^{ciu} członków wybranych przez Związek (: według „przepisów postanowieniem względem Centr^{cyi} z d. 5 Lipca 1835 r. objętych :). –

„§ 4. – Komitet posiada część władzy wykonawczéj, jaką dla byłej Centr^{cyi}, organizacya „wewnętrzna i osobne postanowienia określają – wyjąwszy przepisy które niniejszém postanowieniem się uchylają. –

„§ 5. – Komissya Korrespondencyjna posiada część władzy prawodawczéj. Pośredniczy „pomiędzy Sekcyami a Związkiem, Związku a Centr^a i nawzajem. Zajmuje miejsce byłéj Sekcyi Przedstawiającéj. –

„§ 6. – Bióro Sądów Bratnich, posiada część władzy sądowniczéj. Przyjmuje zaskarżenia, roztrząsa je i gdy zagodzić się nie dadzą, przysposabia całkowicie sprawę, i wyznaczonemu Sądowi Bratniemu do rozsądzenia poddaje. Wyroki tych sądów bezprawne „unieważnia i innemu Sądowi Bratniemu przedstawia, wyroki zaś prawomocne ogłasza „i komu należy do wykonania oddaje. –

„§ 7. – Wydziały osobno i niepodlegle pracują. Przebywają razem w jednem i tém samem miejscu. –

„§ 8. – W nadzwyczajnych, przewidzieć się nie dających zdarzeniach, któreby szybkiego działania, przechodzącego nawet zakres attrybucyi Centr^{cyi} wymagały, i woli ogółu wybadać nie pozwoliły, Komitet zawezwie dwa drugie wydziały do połączenia się z nim, i utworzenia Władzy „Centralnéj. Władza centralna mocna jest wszelkie kroki przedsiębrać, wszelkie decyzye i rozporządzenia, jakie za potrzebne osądzi wydawać, i takowe każda Sekcya i członek ściśle dopełnić będą obowiązani, pod warunkiem, iż po ustaniu nadzwyczajnych okoliczności, potwierdzenie lub uchylenie czynności Centr^{cyi} w moc nadzwyczajnéj władzy przedsięwziętych, decyzya

wszechwładz[twa]

„wszechwładzcy zwykłym trybem wyrzecze.

„§. 9. – W razie, gdyby Komitet zerwaniu swego kompletu prawnemu lub całkowitemu uległ, albo został „zawieszony w swych działaniach wolą Wszechwładzcy, Komissya Korrespondencyjna obowiązana jest, wszystkich „Członków Centralizacyi do zawiązania Władzy Centralnéj wezwać. –

„§. 10. – Wszystkie przepisy powyższemu postanowieniu przeciwne uchylają się”. –

Nie mamy potrzeby robić jakichkolwiek spostrzeżeń nad powyższym wnioskiem lub motywami do niego; gdyż w tym miejscu dosyć będzie powiedzieć, że pismo Sek: Tarbes pod tytułem uwag nad projektem o Centralizacyi przedstawione, wygotowane było i doszło nas wtenczas dopiero, kiedy już termin do stanowczego wotowania na ten przedmiot oznaczony został. – Podobnych przypadków więcéj jeszcze wyliczyćby można. Lecz członkowie spóźniający się lub robiący powtórne uwagi w terminie stanowczego wotowania, żądać nie mogą, aby dla ich spóźnionych lub powtórnych uwag, otrzymana decyzya Tow.^a za żadną uważana była, albo też aby po jéj zapadnięciu Tow.^o ich przeciwne pisma odczytywało. –

11.-12. i 13. – Sekcya Bordeaux pod d. 3 i 21 Marca r. b. podała trzy następujące wnioski:

a Aby Tow.^o uchwaliło składkę celem spłacenia długu za druk i papier przez Redakcyą Nowéj Polski w Paryżu zostawionego. –

b Aby podobnąż składkę uchwaliło dla wsparcia wyrobników Lyońskich i takową imieniem swojém dla nich ofiarowało. –

c Aby zaniesioną była protestacya przeciwko wydawcom Polski Malowniczéj exploatującym sympatyą cudzoziemców pod firmą, jakoby czysty dochód z entreprizy obracany był na korzyść emigracyi. –

Pierwszy z tych wniosków opierano na téj posadzie, że Tow.^o dopełni obowiązku braterstwa i zarazem obowiązku politycznego, podając rękę pismu, które położyło dla zasad demokratycznych wielkie zasługi; w drugim potrzebę publicznego wystąpienia wyprowadzano z ogólnego uczucia filantropii, jakoteż z konieczności ruchu i działania na zewnątrz. – Przekładaliśmy Sek: Bordeaux że ani czas, ani okoliczności podobnych wniosków Tow.^u przedstawiać nie doradzają – że Tow.^o uchwalając pomoc dla Nowéj Polski stawałoby w sprzeczności z samém sobą i objawiało publiczną sympatyą dla pisma, którego dążenia, jeżeli nie co do zasad, to przynajmniéj co do czasowéj polityki sprzyjającemi jego bytowi dotąd nie były – że przychodząc ze wsparciem dla wyrobników Lyońskich Tow.^o ściągnąćby na siebie mogło szkodliwe podejrzenia o stosunki, żadnego związku ani ze sprawą naszą ani z celami naszemi nie mające – że charakter Tow.^a jest ściśle polityczny; obowiązek przeto niesienia bezwzględnéj pomocy każdemu nieszczęściu za jego zakres wychodzi; a nie mogąc być inaczéj tłumaczony, jak tylko za oznakę politycznéj sympatyi, lub bliższéj nawet styczności, w pierwszym razie, co do Nowéj Polski, stawia Tow.^o w niewłaściwem dla niego miejscu; w drugim zaś, co do Wyrobników Lyońskich, nadwerężyła te zaręczenia, pod zasłoną których dotąd spokojnie nad sprawą naszą we Francyi pracujemy. – Przedstawialiśmy także, że zebranie tak na jeden jak na drugi przedmiot składek drogą prywatną, tenże sam skutek co do pieniężnéj pomocy osiągnąć pozwoli, a Tow.^o uwolnionem zostanie od Kompromitacyi i tych nieprzyzwoitości, jakie sama dyskussya nad podobnego rodzaju przedmiotami i konieczność wykładania powodów

wodów za lub przeciwko projektowi mówiących, sprowadzić musi.

Wszystkie te względy z trudnego położenia i interessu Tow^a^ wyczerpane, do przekonania Sek: Bordeaux mimo kilkokrotnych przełożeń nie trafiły. My jednak czując całą niewłaściwość przedstawiania tych dwóch przedmiotów pod dyskussyą publiczną, obszerniejszego wykładu powodów z jednéj i drugiéj strony wymagającą, na tém ogólném doniesieniu o nich poprzestajemy.

Co się zaś tyczy protestacyi przeciwko wydawcom polski malowniczéj tyle tylko nadmieniamy, iż dotąd żadnych pewnych wiadomości, ani o czystym dochodzie tej antrepryzy, ani o warunkach pod jakiemi osiągnięte z niéj korzyści na fundusz wsparcia ustąpione zostały, powziąść nie można było.

14. – Wniosek o zmianę §.14. Org: Wew: czyli otwarcie posiedzeń Sekcyj przez członków Sekcyi Rouen z d. 24 Czerwca r. b. w podwójny sposób proponowany:

1° Każda Sekcya decydować będzie w przedmiocie przypuszczenia na posiedzenie emigrantów za obrębem Tow^a^ zostających –

2° Posiedzenia Sekcyj są otwarte dla emigrantów, wyjąwszy te na których przedmioty wewnętrznego porządku Sekcyj dotyczące rozbierane być mają. –

15. – Wniosek Sekcyi Troyes z d. 26 Czerwca r. b. zakończony żądaniem:

aby Tow^o^ przedewszystkiem zniosło system odrębnego działania, nakazało zupełną jawność i otwarcie posiedzeń Sekcyj, a następnie poleciło przyszłéj Cent^cyi^ zająć się jak najspieszniéj zebraniem rozproszonych żywiołów emigracyi demokratycznéj w jedno nierozdzielne ciało. –

Jest rzecz szczególną, że wnioski pod N° 14 i 15 w tym właśnie czasie podane zostały, kiedy już sprawa Sek: Panteonu na ukończeniu była – Zniesienie tak zwanego systemu odrębnego działania i otwarcie posiedzeń było główném usiłowaniem tych, co pod pozorem zjednoczenia emigracyi objawioną dążność Tow^a^ i jego zamiary zniweczyć usiłowali; sądzimy przeto, iż Tow^o^ potępiając w całości czynioną sobie w tym względzie propozycyę, tém samém i środki do jéj urzeczywistnienia prowadzące potępiło. – Jeżeli jednak projektujący, już niemówimy zniesienie systemu odrębnego działania, ale otwarcie posiedzeń Sekcyj, mają inne i w żadnéj styczności z dążeniami Sek: Panteonu nie będące powody, mogą je Cent^cyi^ przedstawić, a wtenczas projekta ich uwolnione od widocznéj tożsamości z projektami już przesądzonemi, pod głębszą rozwagę wzięte zostaną.

16. – Projekt jednego członka Sek: Metz o zaprowadzenie w Tow^ie^ podatku progressyjnego tak od funduszów stałych jak niestałych z d. 23 Marca r. b. –

W tymże samym przedmiocie projekt Sek: Avignon z d. 16 Maja r. b.

Wreszcie dwa projekta członka Petinetego z d. 16 Lipca:

1° o ustanowieniu podatku stałego tak od żołdu jak od zarobku.

2° o utworzeniu nowych w Tow^ie^ funduszów na pokrycie wydatków z zewnętrznych działań wynikłych.

Zmian w dotychczasowéj zasadzie składek, zarówno zmienione położenie członków, jak sama słuszność i pomnażające się potrzeby Tow^a^, wymagają. Wnioski powyżéj przytoczone z tego tylko powodu przedstawionemi nie były, iż mieliśmy zamiar, łącząc własne do nadesłanych spostrzeżeń, ułożyć ogólny projekt o funduszach, i takowy w miejsce dotychczasowego postanowienia, pod zatwierdzenie Tow^a^ podać. Przyczyną zaś, iż projekt rzeczony pomimo przygotowanych materyałów dotąd nie wyszedł, była niepewność względem ilości pobieranego od rządu wsparcia, która dopiero z końcem b. m. ma być zniesiona. —

17. — Wniosek ośmiu członków Sek: Chalons sur Marne z d. 13 Czer: r. b. o Krzyżach.

Gdy zdarza nam się widzieć członków T. D. P., którzy rażą wzrok blaskiem krzyżów — mimo ważniejsze czynności jakie pod ten czas zajmują Towo; życzymy sobie następne pytania mieć przedstawione Jego sądowi:

1º czy krzyż (bez względu nawet na to: że spełniając powinność, nie można rościć sobie prawa do wynagrodzeń) może jeszcze być uważanym jako nagroda za usługi obywatelskie dla szczęścia kraju spełniane? a ztąd:

2º czy może członek naszego Towa nosić krzyże bez narażenia siebie i Towa w którém zostaje na śmieszność i obwinienie o niepojmowanie zasad, w oczach ludzi postępu?

Co do nas, samém zapytaniem oceniliśmy wartość krzyża i nie stosowność dla niego miejsca na piersiach demokraty. Sądzimy nadto, iż bez uchybienia Towu nie moglibyśmy położyć motywów stwierdzających nasze rozumienie — lecz życzymy sobie tylko, aby przez roztrząśnienie tych pytań w sekcyach, przez wydanie ogólnego sądu, sprostować pojęcia tych naszych współczłonków, którzy jakąkolwiek wartość do krzyża przywiązują. —

18. — Wniosek dwóch członków téjże Sekcyi:

Wnosimy, aby członek Towa wykreślony przez Sekcyą, w tenczas tylko gdy nie zanosi appellacyi w terminie ustawami przepisanym, przez Cenda za wykreślonego natychmiast ogłoszonym został. W przeciwnym zaś razie, gdy po wręczeniu sobie aktu i powodów wykreślenia, w terminie naznaczonym appelluje, tylko zawieszeniu nie zaś wykreśleniu podlegał tak długo, dopóki wyroku appellacyi nie otrzyma.

Zdarza się bowiem, że niektóre Sekcye ulegając, być może i przez nie pojęcie, w dobréj wierze obcemu i szkodliwemu wpływowi nieprzyjaciół naszych, wykreślają członków jedynie za to tylko, iż ci gorliwością swoją w obronie zasad przez Towo wyznawanych, stawają im w oppozycyi. Czyż więc za tę czynność względem jedynego celu usiłowań naszych, za to przejęcie się szczerze obowiązkami rzeczy demokratycznéj, zasługują oni choćby na czasowe tylko wykreślenie? Dla zapobieżenia więc temu:

a by najgorliwszy często wyznawca zasad Towa przed zapadłym wyrokiem w appellacyi, karze nie ulegał.

b by i na chwilę opinia publiczna w błąd wprowadzona nie była — a nadewszystko —

c aby zasada Sprawiedliwości obrażona nie została, wniosek nasz przedstawiamy.

19. — Wniosek Sek: Toulouse o zmianę §. 61. ustępu 2. Org: Wew: względem ceny pisma Towa:

§. 61. Org: Wew: przepisuje iż pismo Towa za połowę ceny przez członków Towa otrzymywane będzie. Rozesłany półarkusz kosztuje dla nieczłonków sous 6. — Jakkolwiek cena ta niepórównanie jest mniejsza od wszelkich pism emigracyjnych, jednakże zważywszy że obowiązkiem jest Towa jak najwięcéj pismo swe między współtułaczami rozszerzyć; — że Towo ponosząc na druk onego fundusze, rozprzedawaniem, jedynie zamierzyć powinno, przynieść sobie pomoc w ponoszeniu kosztów; — że pomoc ta tém znaczniejsza będzie, im więcej exemplarzy rozebranych zostanie; — że cena półarkusza jednego, lubo nie jest bardzo znaczna, jednakże jeżeli dwa lub trzy półarkuszki na miesiąc wychodzić będzie, wydatek prenumerujących do fr. 1 na miesiąc podniósłby się na ówczas, co uciążliwém przy zmniejszeniu żołdu byłoby; gdy zwłaszcza nie przestaje być życzeniem naszém, i wszystkich zapewne, tyle pożyteczny przegląd dziejów polskich otrzymać; — z tych zatém powodów proponujemy zniesienie w §. 61. ustępu 2º i ustanowienie ceny jak najniższéj, sous 3, tak dla członków jak nieczłonków Towa,

za

za każdy półarkuszek wychodzącego pisma. –

Téjże saméj treści jest wniosek Sek: Bastylli. –

20. – Wniosek dwóch członków Sek: Toulouse z d. 6 Czerwca.

My dla niezakłócania Tow^a^ więcéj projektami o połączenie się z Emigracyą inaczéj jak w Tow^ie^ które już tylokrotnie odrzucone zostały postanowiono, iż podający one wprost bez żadnego przedstawiania ogółowi, przez Cent^a^ wykreśleni byćże mają. –

Tu należą także wnioski:

1° Dwóch członków z Couhé, o ogłoszenie listy wątpliwych i zaczajonych w sprawie Sekcyi Panteonu.

2° Sekcyi La Rochelle

3° Sekcyi Angers, Jednego członka z Issoire i

4° Jednego członka z Sigean, żądających aby oświadczający się bądź wyraźnie, bądź przez przeciwne wota za myślą Sek: Panteonu, wykreśleni z Tow^a^ zostali. –

Wszystkie te wnioski pod N^r^ 17, 18, 19 i 20 jako zupełnie świeżéj daty, ani do wstrzymanych ani do zaległych nie należą, umieszczając je w tém miejscu dla dokompletowania ogólnego wykazu, chcemy zarazem zwrócić na nie uwagę Tow^a^ i przy téj sposobności ściągnąć spostrzeżenia jakie Sekcyom i pojedynczym członkom w tych przedmiotach nastręczyć się mogą; ze swojéj zaś strony przyłączamy do nich następujące objaśnienia.

Co do wniosku N^ro^ 17, mamy tylko do nadmienienia, iż podzielając w ogóle opinią projektujących o niewłaściwości noszenia zewnętrznych oznak za usługi z obowiązku ojczyznie swojéj oddane, nie sądzimy, aby rzecz tak błaha, była godną dyskussyi publicznéj w Tow^ie^, a tém bardziéj stawała się przedmiotem wyraźnego zakazu prawa. Upowszechniające się w tym względzie przekonania usuną już zbyt rzadkie pomiędzy nami przypadki, a sama nawet próżność obejrzawszy się koło siebie łatwo spostrzeże, iż ci najczęściéj krzyżami popisywać się zwykli, którzy je mniéj prawemi otrzymali drogami.

Co do wniosku N° 18 dajemy te objaśnienia, iż dotychczasowe ogłoszenie w okólnikach członków przez decyzyą Sekcyi wykreślanych było tylko przedstanowcze, bez względu na założoną appellacyą i nieprawomocność decyzyi. – Przedstanowczego ogłoszenia wymagał porządek Kontrolli, wzgląd na zastrzeżoną każdemu członkowi możność zaopponowania decyzyi przeciwko innemu zapadłéj, a szczególniéj ustanowienie Kompletu, z którego wytrącani być muszą członkowie chociaż nieprawomocną jeszcze, lub zaappellowaną decyzyą wykreśleni, na mocy § 36. Org: Wew: który stanowi, iż od momentu wydania decyzyi wykreślającéj członek nią objęty do narad Sekcyi nie należy – Ogłoszanie stanowczych wykreśleń miało miejsce dawniéj w broszurach na zewnątrz wychodzących, które obecnie przez pismo Tow^a^ zastąpione zostały. Jaki zaś w tym przedmiocie tryb postępowania przybraćby należało, o tém najlepiéj sądzić będzie można po otrzymaniu uwag nad niniejszym projektem przez Sek: Chalons sur Marne podanym.

Co do wniosku N° 19. Nie wiemy czyli Sek: Toulouse i Sek: Bastylli zwróciły na to uwagę, że nie obcy płacą podwójną wartość pisma, ale tylko członkowie Tow^a^ jego cenę, do połowy istotnéj wartości mają dla siebie zmniejszoną. Cena zaś ta nigdy wysoką być nie może z powodu, iż żadne procenta, ani jakiekolwiek zyski, do niéj nie wchodzą. Gdy jednak jednostajność w tym względzie jest lepsza, aniżeli różnica jaką §. 61. zaprowadza, tak ze względu na kontrollę funduszów, jakoteż ze względu na niesmak z rozróżnienia między członkami i niecżłonkami powstający; gdy oprócz tego

Na tem się kończą wnioski – Konkluzya po [illegible] –

założe

założenie prassy polskiej w Poitiers dotychczasową cenę druków jeszcze więcej zniżyć pozwala, przez co cena pisma Towa nigdy uciążliwą dla członków stać się nie może, jesteśmy za wnioskiem, aby jednostajna cena pisma Towa tak dla członków jak nieczłonków postanowioną była i §. 61 Org: Wew: w tym względzie zmieniony został. –

Co do wniosków №. 20. – Powszechną jest zasadą, że wniosek raz odrzucony powtórnie przedstawionym bydź nie może, chyba że po upływie pewnego przeciągu czasu inne okoliczności mu towarzyszą i te za główny powód jego wznowienia są przedstawiane – Jeżeli więc przypadek przez dwóch członków Sek: Tuluzy przewidywany, będzie miał bez żadnej wątpliwości miejsce, zasada powyższa przeciwko niemu wystarczy, i wykreślenie w skutek już otrzymanej decyzyi Towa zwyczajną drogą nastąpić może. Jeżeli zaś myśl Sek: Panteonu pod odmiennemi okolicznościami wystąpi lub jakakolwiek wątpliwość w tym względzie zajdzie, w tenczas ani ogólna zasada, ani postanowienie proponowane jéj wyjścia do ogółu Towa nie wstrzyma – sądzimy przeto, iż wniosek dwóch członków Sek: Toulouse jest zbyteczny. –

Inne wnioski pod tymże samym №. zamieszczone już przez okólnik zaś załatwionemi zostały. –

Do powyższego wykazu dodaćby jeszcze można zebrane uwagi w przedmiocie sądownictwa i ostatecznego zarządu podatkiem braterskim, tudzież niektóre uboczne spostrzeżenia Sekcyj i członków, jużto ogólnego kierunku działań Towa, jużto szczegółowych jego urządzeń dotyczące; lecz gdy pierwsze należą do projektów pod ostateczną decyzyą przedstawić się mających, drugie zaś sposobem tylko rady i przełożeń samej Centr: do stosownego użytku zostawione, charakteru wniosków nie noszą na sobie, poprzestajemy na ogólnéj o nich w tém miejscu wzmiance.

Na tém się kończy cały szereg wniosków i projektów w aktach Centr: zalegających. Ich liczba razem zebrana nie jest zbyt wielką, a wytrąciwszy z niéj to wszystko, co na zaległość pod żadnym względem liczone bydź nie może, pozostanie zaledwo kilka takich przedmiotów, które dla wskazanych szczegółowo powodów, albo do późniejszego czasu odłożone, albo też zatrzymane zostały. Wiemy o tém bardzo dobrze, że Organizacya Wew: zapewnia każdemu członkowi możność podania wniosków swoich do decyzyi ogólnéj; lecz możność ta ograniczoną bydź musi, jeżeli nie samym porządkiem czynności, których dokonanie Tow: w pewnym oznaczonym czasie sobie zakreśla, to przynajmniéj ważniejszemi jeszcze względami na jego interes lub szkody z tąd wyniknąć mogące. Dokonanie zamierzonych czynności wymaga, aby te obcemi przedmiotami przerywane nie były; bezpieczeństwo zaś i dobrze zrozumiany interes Towa nakazują unikać wniosków, któreby albo swoją nicością jego moralnéj potędze ubliżały, albo też obudzały przeciwko niemu zarazem niesłuszne jak szkodliwe podejrzenia. Któż o tém nie wie, że Tow: w ruchach swoich nie jest zupełnie wolne – że jego dyskussye za pośrednictwem Okólników odbywane, podlegają z jednéj strony krytyce zewnętrznéj, z drugiéj bacznemu dozorowi; gdyby więc w okólnikach wszystko bez braku umieszczaném było, i gdyby dopiero decyzya ogółu o stosowności lub niestosowności wniosku wyrzekać miała, Tow: przez własne swoje pisma skompromitowaniu uledz byłoby mogło, a dyskussye nad ubocznemi i mniéj znaczącemi przedmiotami, sprowadzając myśl jego z właściwéj drogi, usprawiedliwiałyby zarazem zarzut, że się samemi tylko drobnostkami zajmuje. Rozumiemy zewnętrznych doradzców Towa krzyczących na tamowanie

mowanie jego myśli przez Centę; bo oni w miejscu porządnego jéj rozwijania i ciągłego postępu chcieliby widzieć rozpostartą anarchią. Rozumieliśmy Sek: Panteonu, która przed wyjściem swojém podawała wniosek, aby Towo: uwalniając się z więzów dotychczas je krępujących, zmieniło §. 46. Org: wew: i zabroniło Centcyi dawać opinii nad projektami do ogółu podawanemi. Wniosek podobny był przynajmniéj w konsekwencyi z odkrytemi później téjże Sekcyi dążeniami. Ale nie bylibyśmy w stanie rozumieć tych wszystkich członków, którzy obok przywiązania i najlepszych chęci dla związku swego, dzisiaj jeszcze stawaliby się odgłosem zewnętrznych podejść, i w dobréj wierze anarchiczne wyobrażenia żywili w sobie. Śmiało powiedzieć można, że żadna z poprzednich Instytucyj naczelnych tak mocno z ogółem Towa połączoną nie była jak Centralizacya obecna; będąc wypływem jego woli, w niém tylko natchnienia swoje czerpała; lecz zarazem obowiązana do rozwinięcia i ukończenia przygotowawczych czynności, jakoteż do czuwania nad ogólnym kierunkiem działań, nie mogła ubocznemi wnioskami przerywać zakreślonego ich biegu, a tém bardziéj pozwolić na to, aby przez niewiadomość lub niebaczność jakiéjkolwiek Sekcyi albo członka ważniejsze interessa Towa na niepowetowane szkody wystawione zostały. Załączony tu wykaz nie przedstawia wiele takich przypadków, gdzieby przed natarczywością wnioskujących do ogólnego prawa uciekać się potrzeba było; gdyby jednak obecna Centa więcéj na własną spokojność jak na interes Towa zważała, mogłaby w miarę nadchodzących wniosków podawać je do decyzyi ogólnéj i tym sposobem wszelkich nieprzyjemności uniknąć. Jakie następstwa podobne pojęcia i postępowanie naczelnéj Instytucyi sprowadziłyby za sobą już wyżéj mówiliśmy; my przeto pewni będąc dojrzałego w tym względzie sądu Towa i czystych chęci naszych, wolimy usprawiedliwić się przed niém z kilku zatrzymanych i mniéj znaczących wniosków, aniżeli mieć sobie do wyrzucenia, żeśmy albo obowiązków na nas włożonych nie pojmowali, albo też nie mieli dostatecznéj energii do oparcia się temu, co tylko szkody dla Towa pociągnąć za sobą mogło.

Przy téj sposobności umieszczamy poniżéj pismo członka Januszewicza Teofila za pośrednictwem Sekcyi Metz d. 13 b. m. otrzymane, które jest następującéj osnowy.

„Molsheim 14 Lipca 1837 r. — Ustawy T. D. P. w Tytule 2m Rozd: 3m §. 23. — litt: e, pomiędzy obowiązkami Sekcyom Towa wskazanemi orzekły wyraźnie „Każda sekcya obowiązaną jest dawać baczność na postępowanie władz przez Towo ustanowionych". Samo wyobrażenie naszego politycznego istnienia nie tylko téj gwarancyi w wykonaniu praw przez Towo uchwalonych wymaga, ale pilne dopełnienie obowiązków §m 23m Sekcyom wskazanego przynosi przekonanie o moralnéj sile istniejącego Towa, wszakże dopełnianiem dowiodą Sekcye i ich członkowie, że trwałość Towa nie jest im obojętną. Chcę tu mówić o decyzyach Sek: Przedstawiającéj 23 Maja i 23 Czerwca r. b. wskazujących na wykreślenie wymienionych tam osób, już w chwili wydawania tych decyzyi członkami Towa nie będących. Nie jest moim zamiarem i nie będę się zastanawiać nad powodami w uzasadnieniu decyzyi przytoczonemi, chcę zwrócić uwagę Towa że Sek: Przedstawiająca nie jest, ustawami do wydawania takich decyzyj, upoważnioną, zdanie to moje za pośrednictwem Sekcyi do któréj należę, chcę ogółowi przedstawić, w celu uznania tak zapadłych decyzyj za zapadłe wbrew przepisom, a to dla zapewnienia Towa aby jego władze ścisłem stosowaniem się do praw całe Towo obowiązujących, praw tych nie udaremniały, abyśmy tym sposobem dowiedli że szanując prawa szanujemy wolą ogółu a tém samém że pragniemy moralnego jego istnienia. — Tytułem 5m Ustaw T. D. P. postanowiono Sek: Przedstawiającą ale nie nadano jéj władzy sądzenia. Tymczasowém postanowieniem w przedmiocie spraw w appellacyi lub oppozycyi wynoszonych

w dniu

w dniu 29ᵗᵐ Marca r. b. przez Cent^{ę}: ogłoszonym, prawo rozsądzenia oppozycyi lub appellacyi od decyzyi Sekcyi po dzień 29 Marca r. b. ogółowi służące, przeniósł ogół czyli zlał na Sek: przedstawiającą, na mocy tego postanowienia przeto Sek: przedstawiająca jest mocną sądzić sprawy do niéj przez kogo w oppozycyi lub appellacyi wyniesione, ale nie jest upoważnioną wdawać się w rozpoznanie spraw kiedy sądzeni do niéj się nie odwołują, bo paragrafy od 29 do 37 włącznie, nie mniéj § 85 Ust: Tow^{a}: wyraźnie wskazały do kogo rozpoznanie tych spraw należy, komu, kiedy i w jakich przypadkach służy wyniesienie oppozycyi lub appellacyi. Przeczytawszy powołane przezemnie prawo przekona się każdy że rozpoznanie przedmiotu w jaki się teraz Sek: Przedst: wdała jest jéj niewłaściwém, dla tego wnoszę przedstawienie ogółowi aby decyzye Sek: Przedst: na początku powołane i z dat wymienione, jako z attrybucyą téj Sekcyi niezgodne uchylił, a zarazem aby wezwał tę Sekcyą iżby na przyszłość nie wdawała się w czynności do których ją prawo nieupoważniło. — O ile w moc §^{u} 23° ustaw obowiązkiem jest każdéj sekcyi uczynić powyższe odwołanie się, tyle także obowiązkiem jest Cent^{cyi}: podać go ogółowi w moc §^{u} 68° tych samych ustaw, a stosownie do tego przepisu żądam podania mojego wniosku dosłownie ogółowi, równie jak i spostrzeżenia następującego.

Donosi Cent^{a}: odezwą z d. 3 Lipca r. b. że vota względem postępku Sek: Panteonu w takiéj są już liczbie iż stanowczy przedstawiają rezultat, powinna była je niezwłocznie ogłosić a następnie przystąpić do dalszych czynności wstrzymanych przez nią do rozstrzygnienia tego sporu, a tych co nie nadesłali votów na mocy §. 71. nie napróżno w ustawach domieszczonego za niechcących votować uważać. Wszakże rychléjsze ogłoszenie votów i z nich rezultatu, a tak i dalszego nie przez Tow^{o}: przez Cent^{ę}: zawieszonego działania, byłoby korzystniéjszém dla Tow^{a}: niż ogłaszanie Manifestacyi, bez których ogłoszenia obeszłoby się i nie narażałoby na koszta druku, nie służyłoby za powód zwłekania dalszych czynności — zdanie manifestujących wnijdzie w obliczenie votów a uprzedzanie niemi tych co jeszcze nie wotowali nie jest odpowiedniem obowiązkowi przestrzegania aby udzielanie zdań bez wpływu odbywało się". /: podpisano: / Teofil Januszewicz". —

Wstrzymując się od wszelkich uwag nad powyższém pismem członka Teofila Januszewicza, dajemy ze swojéj strony następujące objaśnienia. — Paragraf 85. Org: Wew: wyraźnie przepisuje, iż członek na własne żądanie wychodzący z Tow^{a}: decyzyą Sekcyi wykreślonym być winien; w takim przypadku znajdowali się członkowie z Tours, Fontainebleau i dwaj inni, a zatém decyzye wykreślenia musiały mieć względem nich miéjsce. Wykreślenie tych członków we właściwych Sekcyach odbyć się nie mogło, ponieważ tak Sek: Fontainebleau jak Sek: Tours od chwili ich wyjścia nie exystowały, a dwaj pojedynczo mieszkający w czasie opuszczenia Tow^{a}: do żadnéj Sekcyi nie należeli. Sekcya Toulouzy nie sądziła spraw o wykreślenie jako Sekcya Przedstawiająca lub na mocy postanowienia z d. 29 Marca upoważniającego ją do rozpoznawania appellacyi i oppozycyi, ale je sądziła na mocy prawa, które Org: Wew: ogólnie wszystkim Sekcyom nadaje. Że zaś Sek: Toulouzy przed innemi do spełnienia téj powinności powołaną została to ztąd pochodzi, iż Sekcya ta posiadając zaufanie ogólne na mocy którego ważniéjsze obowiązki sprawuje, jak największą rękojmią tak dla Tow^{a}: jak dla stron interessowanych przedstawiała. Zapatrywanie się przeto członka Januszewicza usprawiedliwić się tylko może nieznajomością ustaw Tow^{a}: lub złém pokombinowaniem szczegółowych między sobą przepisów, a wniosek jego o uchylenie decyzyi Sek: Toulouzy z d. 23 Maja i 23 Czerwca motywujących wykreślenie czterech członków z Fontainebleau, jedenastu z Tours i dwóch innych w obec praw przez niego samego przytoczonych jest bezzasadny. —

Co się zaś tyczy uwagi tegoż członka na końcu pisma umieszczonéj tyle

tylko

tylko nadmieniamy, iż po okólniku z d. 3 Lipca zawiadamiającym że wota w sprawie Sek: Panteonu stanowczy przedstawiają rezultat, okólnik z ogłoszeniem decyzyi w d. 18 t. m. i r. wyszedł; chociażby jednak i więcej jeszcze czasu pomiędzy temi dwoma doniesieniami upłynęło, zdaje się iż sprawa Sek: Panteonu była tego rodzaju, gdzie nie tylko jak najliczniejsze wota większości Tow.^a ale i oświadczenia się pojedynczych członków konieczne były. Czyli zaś wzgląd na oszczędność powinien był nakazać Tow.^u milczenie wtenczas, kiedy o jego wierze politycznej i ustalonych przekonaniach największe brednie na zewnątrz rozsiewano – o tém zbytecznie byłoby mówić. —

Położenie braci naszych w Anglii zamieszkałych nierównie jest gorsze od naszego we Francyi. Pozbawieni rządowych zasiłków liczbę 100 przenoszą podawane w ich interesie petycye do Izby niższej bez skutku pozostały. Izba nie powiększyła ogólnej summy na utrzymanie politycznych wychodźców raz wyznaczonej. Starania prywatne przyjaciół sprawy naszej o zapewnienie im chóćby chwilowego utrzymania, według doniesień dzienników Angielskich równie nie zapowiadają wiele korzyści. – Obowiązek przeto niesienia pomocy potrzebniejszym braciom na nas ciąży. –

Sekcya Londyńska zwraca na tę demokratyczną powinność uwagę naszą. – Wota o pomoc. – Tymczasem fundusz bratni, jak złożone rachunki przekonywają, jest wyczerpany. I cóż nam w takim stanie robić pozostaje? Pospieszyć ze złożeniem oddzielnych składek w miarę możności każdego, o które niniejszym całe Tow.^o wzywając nie wątpimy iż tak Sekcye jak pojedynczy członkowie zajmą się gorliwie tychże składek zebraniem, i takowe do ogólnej Kassy Tow.^a wraz ze zwykłemi funduszami odeszlą. –

Poitiers d. 22 Sierpnia 1837 r.   Pozdrowienie i braterstwo

Sekretarz   Prezydujący z kolei

Robert Chmielewski   Henryk Jakubowski

P.S. Wyjście niniejszego Okólnika z powodu zepsucia się w prassie opóźnione zostało. –